DOI: https://doi.org/10.54681/STR.2024.1_2.12

Cronica Aule Regie. Die Königsaaler Chronik. Hrsg. von Anna Pumprová und Libor Jan. Unter Mitarbeit von Robert Antonín, Demeter Malaťák, Libor Švanda und Zdeněk Žalud (= Monumenta Germaniae Historica – Scriptores, Tomus XL). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2022, LXXIII + 592 stran. ISBN 978-3-447-10755-6

V roce 2022 vydal prestižní mnichovský institut Monumenta Germaniae Historica (MGH) v ediční řadě Scriptores jako 40. svazek jeden ze stěžejních vyprávěcích pramenů pro dějiny českého státu posledního decénia 13. a prvních čtyř desetiletí 14. století, tzv. *Zbraslavskou kroniku*. Vydání komentované kritické edice *Zbraslavské kroniky* umožnil projekt Grantové agentury ČR č. P405-10-0425, který byl realizován kolektivem především moravských historiků a filologů pod vedením prof. Libora Jana v letech 2010–2014. Je to v pořadí již páté vydání a první úplné kritické vydání *Zbraslavské kroniky*, když vedle jejího původního latinského znění vyšla tři vydání jejího českého překladu a jedno vydání překladu do němčiny.

Poprvé vyšla *Zbraslavská kronika* tiskem již v roce 1602 u Claudea Marneho a dědiců Jana Aubryho v Hanau v edici *Rerum Bohemicarum antiqui scriptores aliquot insignes*. Vydavatelem byl Marquard Freher, profesor univerzity v Heidelberku a v letech 1583–1592 rádce Jana Kazimíra, regenta za nezletilého falckého kurfiřta Friedricha IV. Ve své edici vydal Freher vedle *Zbraslavské kroniky* i další české kroniky – Kosmovu *Kroniku Čechů*, *Vlastní životopis Karla IV.*, *Historii českou* Eneáše Sylvia Piccolominiho, *Historii českou* Jana Dubravia a některé další historické spisy. Pro vydání *Zbraslavské kroniky* použil M. Freher jediný tehdy známý rukopis, který měl k dispozici v heidelberské knihovně Palatina. Jednalo se o rukopis druhé knihy *Zbraslavské kroniky*, který je dnes (od r. 1623) uložen ve Vatikánské knihovně (BAV) pod sign. Pal. lat. 950.

Podruhé vydal *Zbraslavskou kroniku* „otec" kritického dějezpytu piarista Gelasius Dobner v pátém svazku ediční řady *Monumenta historica Bohemiae nusquam antehac edita* (MHB) v roce 1784.[1] Pro své vydání mohl Dobner po-

1 V anotované edici (Cronica Aule Regie – MGH 40, 2022, nadále na ni bude v závorce odkazováno Ed.) je editory opakovaně chybně udáváno datum vydání edice 1794! (Ed.: s. IX, XIV pozn. 44, s. LXI); v té době byl G. Dobner již čtyři roky mrtev († 24. 5. 1790).

užít již úplné dochování všech tří knih v rukopise nedávno (1783) objeveném Janem Petrem Cerronim v registratuře města Jihlavy (na rukopis Dobnera upozornil Jan Valentin Zlobický – srv. MHB V s. 3). Luxusní rukopis vzniklý v 90. letech 14. století v sedleckém klášteře je dosud jediným rukopisem, v němž je *Zbraslavská kronika* dochována v úplnosti. Rukopis je dnes uložen ve Státním okresním archivu v Jihlavě pod sign. i. č. 692 (srv. jeho popis. F. Hoffmann, *Soupis rukopisů Státního okresního archivu v Jihlavě*. Jihlava 2001, č. 10, s. 30–36). Vedle jihlavského rukopisu měl Dobner pro svou edici k dispozici ještě kromě Freherovy edice i výtah z první knihy v tzv. Stehlíkově kodexu z 1. poloviny 15. století, jenž v té době patřil plzeňskému radnímu a sběrateli Fabiánu Stehlíkovi z Čeňkova a který Dobner později zakoupil. Dnes je rukopis uložen v Knihovně Národního muzea (KNM) pod sign. VIII F 49. Dobner čerpal i z *Kroniky české* Františka Pražského, jejíž autor použil ze *Zbraslavské kroniky* celé pasáže a svou edici dedikoval poslednímu zbraslavskému opatu Celestýnu Stoyovi.

Devadesát let po Dobnerovi pořídil edici *Zbraslavské kroniky* fulnecký rodák, absolvent vídeňského Institutu pro rakouský dějezpyt a profesor na universitách v Černovicích na Bukovině a ve Štyrském Hradci Johann Loserth (1846–1936), nazvanou *Die Königsaaler Geschichts-Quellen mit den Zusätzen und der Fortsetzung des Domherrn Franz von Prag* v osmém dílu *Fontes rerum Austriacarum* (FRA) v ediční řadě Scriptores (Vídeň 1875). Vedle rukopisů známých již Freherovi a Dobnerovi použil Loserth nově i pozdněstředověký fürstenbergský rukopis (označený C) z knihovny v Donau-Eschingenu a raněnovověký rukopis z roudnické lobkovické knihovny (označený R), sepsaný v jihočeské Jistebnici v letech 1564/1565 (Ed. S. XLIII, pozn. č. 165). Roudnický rukopis znal již F. Palacký a ocenil zejména jeho lepší čtení první knihy, než měl rukopis jihlavský, na což upozornil již v roce 1830 (srov. F. Palacký, *Würdigung der alten böhmischen Geschichtsschreiber*, s. 125–126). Vedle těchto dvou rukopisů, které zachycují opis pouze první knihy, přihlédl Loserth ještě ke dvěma mladším opisům *Zbraslavské kroniky* z 18. století, z nichž jeden, pořízený z výše zmíněného rukopisu Stehlíkova, je uložen ve Vídni v Rakouské Národní knihovně (ÖNB, sign. 7912) a druhý rukopis pochází z knihovny benediktinů v Rajhradě, který znal ze soupisu Georga Pertze (*Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde*, 10, 1851, s. 690 č. g. 21). Loserth přihlédl též k odlišným čtením rukopisu vatikánského (BAV sign. Pal. lat. 950, označen A), který neměl možnost osobně studovat, a proto užil jednak edice Freherovy i popisu F. Palackého (*Litterarische Reise*, s. 54–56), jednak mu nově z něho poskytl informace i prof. Schenkel z Univerzity ve Štyrském Hradci

(srv. J. Loserth, *Die Königsaaler Geschichtsquellen*. AfÖG 51, 1873, s. 452 pozn. č. 1). Velký význam připisoval Loserth kronice Františka Pražského a v souladu s její druhou redakcí korigoval některá čtení ve *Zbraslavské kronice*. Na druhou stranu nezařadil Loserth do edice některé prameny diplomatické povahy (byly otištěny v jiných edicích), testament Petra Žitavského, jejž považoval za historicky bezcenný, a nezařadil ani pasáž v šesté kapitole druhé knihy, zapsané ve vatikánském rukopise (sign. Pal. lat. 950), v níž je král Jan Petrem Žitavským kritizován za svoje nemravné chování po rozchodu s královnou Eliškou (FRA 8, s. 45–46).

O devět let později vydal v roce 1884 znovu edici *Zbraslavské kroniky* Josef Emler ve čtvrtém svazku ediční řady *Fontes rerum Bohemicarum* (FRB). K již dříve známým rukopisným pramenům připojil nově objevený rukopis knihovny ve Wolfenbüttelu, z něhož vytěžil odchylné textové varianty ke druhé knize, ale jen k prvním třem kapitolám, neboť považoval tento opis z 16. století za neuspokojivý a překypující chybami (FRB 4, s. XVI). Častěji než Loserth se vracel ke čtení vatikánského rukopisu, z něhož zařadil Loserthem vynechané diplomatické texty a onu pasáž šesté kapitoly kritizující krále Jana Lucemburského. Podklady ke srovnání Loserthovy edice s autografem Petra Žitavského v rukopise sign Pal. lat. 950 mu poskytl jezuita Jan K. Wotka, moravský filolog, který působil ve Vatikánské knihovně (srv. FRB 4, s. XV). Ten pro Emlera zkolacionoval Loserthovu edici s rukopisem druhé knihy *Zbraslavské kroniky* a později byl v Římě ve spojení s Ferdinandem Tadrou, jenž pracoval ve Vatikánské knihovně v letech 1887–1888 jako stipendista české expedice Rakouského historického ústavu v Římě s úkolem pořizovat regesty z papežských register vedených po roce 1316 pro chystanou edici *Monumenta Vaticana*. Wotka měl dle Tadry připravovat i přepis Húskova českého překladu *České kroniky* Eneáše Sylvia Piccolominiho v rukopise Knihovny královny Kristýny (BAV, sign. Reg. lat. 601) pro Emlerem chystanou edici ve FRB 7 (s. 61–255).[2]

Minulé století žádnou novou edici *Zbraslavské kroniky* nepřineslo a badatelé se dočkali pouze tří překladů tohoto klíčového pramene českolatinského

2 Srv. k tomu Tadrovu korespondenci s Josefem Kalouskem ze 13. března 1888. **Marie Ryantová** (ed.), Korespondence Josefa Kalouska s českými historiky, I., Praha 2019, s. 345. K osudům edice FRB 7 srv. **Zdeněk Kristen**, Sedmdesát let „Pramenů dějin českých", in: Za odkazem Františka Palackého, Praha 1948, s. 83, 86.

písemnictví konce 13. a první poloviny 14. století do češtiny. První překlad *Zbraslavské kroniky* do češtiny pořídil v roce 1905 klasický filolog a komeniolog Jan Václav Novák (1853–1920) se znamenitým úvodem, biografickým zhodnocením obou autorů kroniky a komentovanými poznámkami Václava Novotného. Novákův překlad vyšel péčí Historického spolku jako druhý svazek *Sbírky kronik a letopisů českých v překladech* a byl připsán V. V. Tomkovi.

O půl století později (1952) vyšel nový, neméně zdařilý překlad péčí Františka Heřmanského, který přeložil prozaickou část, když veršované pasáže přeložil filolog a básník Rudolf Mertlík, zatímco úvod a historický komentář zpracoval Zdeněk Fiala. Ten připravil i nové vydání Heřmanského a Mertlíkova překladu v roce 1975 a texty doplnila po Fialově smrti (†1975) rejstříky Marie Bláhová. V roce 2014 došlo ve Frankfurtu nad Mohanem k vydání překladu *Zbraslavské kroniky* do němčiny zásluhou Josefa Bujnocha (přeložil první knihu) a Stefana Albrechta (přeložil druhou a třetí knihu) a s úvodem Petera Hilsche jako druhý svazek řady *Forschungen zur Geschichte und Kultur der böhmischen Länder* (Die Königsaaler Chronik aus dem Lateinischen von Josef Bujnoch und Stefan Albrecht, mit einer Einleitung von Peter Hilsch).

Důvody, proč po 140 letech od vydání dvou kritických edic *Zbraslavské kroniky*, Loserthovy (1875) a Emlerovy (1884), dochází k jejímu novému kritickému vydání, vysvětlují editoři jednak v dílčích studiích (A. Pumprová, *Žebrák místo lékaře. O přínosu nové edice Zbraslavské kroniky k jejímu využití jako historického pramene*. MHB 20/1, Praha 2017, s. 59–84), jednak v samotném úvodu k nové edici (Ed.: s. XIII). Potřeba nového vydání *Zbraslavské kroniky* zazněla i na jednání německo-české konference *Das Chronicon Aulae regiae – Die Königsaaler Chronik* ve Frankfurtu nad Mohanem v roce 2013.

Hlavním důvodem pro vydání nové edice *Zbraslavské kroniky* bylo chybné čtení a interpretace pramenů, které se v Loserthově a Emlerově edici vyskytují. Pramenem pro vydání první knihy byl především jihlavský rukopis, který použil již Dobner, a editoři jej srovnali především s opisy roudnickým a donaueschingenským, které vycházejí z kvalitnější předlohy než rukopis jihlavský a mají často lepší text bližší originálu.

Pro druhou knihu byl hlavním pramenem vatikánský rukopis (sign. Pal. lat. 950), který je autografem druhého autora kroniky Petra Žitavského, a je tedy jednoznačně klíčovým pramenem. J. Loserth a J. Emler neměli možnost pracovat s jeho originálem, a využívali tedy zastaralou edici Freherovu a také výpisky Františka Palackého a podklady, které jim poskytli prof. Schenkel a filolog J. K. Wotka. Emlerův žák Hynek Kollmann, který v 90. letech 19. a na počátku 20. století v Římě pobýval jako stipendista české expedice

Rakouského historického ústavu (Th. Sickela), kde jeho hlavním úkolem bylo zpracování bohemikálních pramenů v archivu *Kongregace de Propaganda fide*, poskytl editorům českého překladu *Zbraslavské kroniky* J. V. Novákovi a V. Novotnému seznam oprav chybného čtení Emlerova vydání druhé knihy podle rukopisu Pal. lat. 950 (srv. *Kronika zbraslavská*, Praha 1905, s. 622–631). Pro badatele bude asi překvapivé, že o rukopisu nepodal žádnou zprávu největší znalec Vatikánské knihovny, ale i dalších římských a italských knihoven Beda Dudík, který do Itálie v polovině 19. století z českých zemí zavítal a podal o nich rozsáhlou zprávu (*Iter romanum*, Wien 1855). Tuto skutečnost by mohlo vysvětlovat, že tento rajhradský benediktin a pozdější moravský zemský historiograf (1855) se primárně zajímal o prameny vzešlé z Moravy nebo vztahující se k Moravě.

Třetí kniha, která je dochována pouze v jihlavském rukopise, byla editory korigována podle příslušných pasáží dochovaných v obou redakcích *České kroniky* Františka Pražského za použití její nové edice Jany Zachové (FRB, Series nova, t. I, Praha 1997).

Nová edice pro MGH byla připravena ze sedmi rukopisů (Ed.: s. 2): vatikánského (**V**), jihlavského (**I**), který jediný obsahuje všechny tři knihy kroniky, avšak jeho vadou je text opsaný z nepříliš kvalitní předlohy; oba tyto rukopisy jsou nejstarší, vatikánský pochází z let 1317–1333 a jihlavský z devadesátých let 14. století. Ostatní použité rukopisy jsou již mladší ze 16. století s výjimkou rukopisu tzv. Stehlíkovského (**S**), uloženého v Knihovně Národního muzea sign. VIII F 49 (Ed.: Popis s. XLV–XLIX), jehož opis kronik Přibíka Pulkavy, *Zbraslavské* a *Starých letopisů českých* pochází z 1. poloviny 15. století. Výtah ze *Zbraslavské kroniky* zaznamenaný na 23 foliích (ff. 157v–181v) zachycuje pouze nesouvislé pasáže z její první knihy, jak vyplývá z tabulky otištěné v úvodu edice (Ed.: s. XLVIII–XLIX).

Z přelomu 15.–16. století pochází rukopis z někdejší fürstenbergské knihovny v Donaueschingenu (**D**), uložené dnes v Landesbibliothek ve Stuttgartu, sig. Cod. Don. 697 (Ed.: popis s. XLI–XLII). Text první knihy *Zbraslavské kroniky* je zde zapsán na ff. 122r–284r a navazuje na opis Kosmovy kroniky (ff. 1r–117r); editoři jej využili ke srovnání s textem rukopisu jihlavského. Do fürstenbergské knihovny byl kodex získán v roce 1837 správcem knihovny Franzem Simonem von Pfaffenhofen. V roce 1993 byla donaueschingenská knihovna zakoupena württemberskou zemskou knihovnou ve Stuttgartu. Text dounaueschingenského rukopisu *Zbraslavské kroniky* obsahuje některá čtení chybějící v rukopise jihlavském. Ivan Hlaváček upozornil ve své recenzi (ČČH 121/2023 s. 1179) na vlastnický přípisek na předním přídeští rukopisu

DUFRESNE, který odkazuje na známého lexikografa Charlese de Fresne, sieur du Cange, z jehož rozptýlené knihovny mohl ve Francii zmíněný knihovník Fr. Simon v. Pfaffenhofen rukopis zakoupit.

Pátý rukopis použitý editory pochází z roudnické lobkovické knihovny (**R**) sign. R VI Fc 24 (Ed.: popis s. XLII–XLIII), uložené dnes na zámku v Nelahozevsi. Rukopis obsahuje rovněž první knihu (ff. 1r–208r, přehled kapitol na ff. 212r–218v) *Zbraslavské kroniky*, byl napsán v jihočeské Jistebnici v letech 1564/1565 (srv. na fol. 225v) a uložen na zdejší faře se známým Jistebnickým kancionálem. Do roudnické lobkovické knihovny se dostal v roce 1815, neboť Jistebnice patřila Lobkovicům od roku 1549, kdy ji koupil Ladislav z Lobkovic. Podobně jako rukopis donaueschingenský využili editoři roudnický rukopis ke srovnání jejich textů s rukopisem jihlavským.

Šestý rukopis, jenž sloužil jako podklad k nové edici, je uložen v knihovně vévody Augusta ve Wolfenbüttelu (**W**) pod sign. Cod. Guelf. 154 Extrav. (Ed.: popis s. XLIII–XLV), obsahuje opis druhé knihy *Zbraslavské kroniky* (ff. 225r–325r) a byl využit editory pro srovnání s textem rukopisu vatikánského. Na začátku rukopisu jsou opsány ještě jiné bohemikální vyprávěcí prameny – *Česká kronika* tzv. Beneše minority (ff. 1r–60r) a *Husitská kronika* Vavřince z Březové (ff. 60v–222v). Podle dochovaných filigránů a písma datují editoři rukopis do druhé poloviny 16. století.

Vedle těchto rukopisů použili editoři ještě opis listu právníka Francesca Barberina (1264–1348) zaslaného římskoněmeckému králi Jindřichovi VII., v němž je vyzýván, aby přijal císařskou korunu; opat Petr jej zařadil do 120. kapitoly první knihy (Ed.: s. 327–332). List se v opisu z 18. století dochoval v rukopisu Rakouské národní knihovny (ÖNB) sign. 3530 (fol. 112r–115r). J. Loserth tento list ve své edici neotiskl (FRA 8, s. 354). Pro porovnání textu zejména třetí knihy *Zbraslavské kroniky* použili editoři i obě redakce kroniky Františka Pražského, který z ní opsal celé pasáže.

V následujících řádcích bych se chtěl blíže věnovat nejdůležitějšímu prameni *Zbraslavské kroniky*, jímž je rukopis vatikánské knihovny Palatina (sign. Pal. lat. 950). Poprvé na rukopis upozornil M. Freher, když z něho roku 1602 v Hanau vydal druhou knihu kroniky ve své edici *Rerum Bohemicarum antiqui scriptores aliquot insignes* … (s. 21–85). To byl rukopis ještě v Heidelberku v knihovně falckého kurfiřta Fridricha IV. Freherovu edici využil ke svému vydání *Zbraslavské kroniky* v roce 1784 G. Dobner, aniž by zjistil další osudy heidelberského rukopisu. Ty zejména českým a moravským badatelům přinesl v roce 1837 ze své výzkumné cesty do Itálie František Palacký, který v textu rukopisu *Zbraslavské kroniky* rozpoznal autograf opata

Petra Žitavského. Potvrdil to i vlastnoručním záznamem na rektu předsádkového folia b_r: *Petri de Zittavia, abbatis monasterii Aulae Regiae in Bohemia Chronicon Bohemo*[rum] *autographum. Romae, 1837 die 14 Jun*[ii]. *Fr. Palacky m.p.* Zprávu o nálezu podal po návratu do Prahy v listu Josefu Krasoslavovi Chmelenskému, zaslaném 10. října 1837 (srv. ČČM 11, 1837, s. 473–479), kde na s. 474 píše: *V bibliothece Vatikanské nejdůležitější pro nás nálezky teprve v poslední před feriemi dni se mi naskytly. Jsou to dva znamenité autografy: jeden kroniky naší Zbraslavské opata Petra z Žitavy kniha druhá, původní a první, jak se zdá, koncept spisovatelův, se mnohými historickými pertimenty, tj. výlevy péra ostřejšího, které napsav kronikář potom je zmírniti, zjinačiti a i zmazati hleděl, ačkoli se mně předce událo, přečísti a vypsati je sobě téměř všecky, nachází se rukopis tento od r. 1317 do 1333 sahající in bibliotheka Palatina, pod číslem 950.*

Jedním z pertiment míní Palacký patrně i onu pasáž v šesté kapitole druhé knihy *Zbraslavské kroniky* na fol. 9r–9v (Ed.: s. 390), v níž Petr Žitavský kritizuje krále Jana za jeho chování ke královně i za to, že propadl nemravnému životu. Petr tuto pasáž později mřežoval, a tak se tento opravený text dochoval pouze ve vatikánském rukopise, zatímco v jiných rukopisech i ve Freherově edici chybí (FRB, s. 29).[3]

Rukopis osmerkového formátu o rozměrech 17 × 13,5 cm obsahuje knižní blok o 85 pergamenových foliích složených v nepravidelné kvaterny a kvinterny. Po převozu do Vatikánu byl rukopis opatřen novou celopergamenovou barokní vazbou, neboť původní patrně gotická vazba byla odstraněna řeckým skriptorem Vatikánské knihovny L. Allaccim (†1669) ještě před transportem z Heidelberku. Allacci rukopisu přidělil i svou signaturu *C. 92/1007* (srv. předsádkové folio c_r), která odpovídá zápisu do jeho register *Johannis regis Bohemiae vita 4. C. 92* (sign. Pal. lat. 1949, fol. 28r). Papež, který knihovnu v roce 1623 ve Vatikánu převzal, nechal na desky ze zeleného pergamenu vytlačit své zlacené supralibros rodu Barberini. Nově byl rukopis převázán ještě za pontifikátu Pia IX. v letech 1846–1853 a kardinála knihovníka L. Lambruschiniho (srv. jejich zlacené znaky na hřbetu) a původní zelený pergamen byl aplikován na nové desky.

3 Podrobněji k této pasáži srv. **Kateřina Kubínová**, Potom král, jako by se už přetrhla otěž rozumu … . Jedno místo z autografu kroniky Petra Žitavského. in.: Ve znamení Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám profesorky Lenky Bobkové, Luděk Březina – Jana Konvičná – Jan Zdichynec (edd.), Praha 2006, s. 538–544.

Jaké byly osudy rukopisu, než se ze Zbraslavského kláštera dostal do knihovny falckých kurfiřtů v kostele sv. Ducha v Heidelberku? Z dochovaných pramenů víme, že ještě v 1. polovině 16. století byl uložen v dómu sv. Martina v Mohuči; upozorňuje na to jak Franz Falk, tak Sigrid Krämerová.[4] O jeho dalším osudu rozhodlo dobytí Mohuče braniborským markrabím Albrechtem Alcibiadem Braniborsko-Kulmbašským (†1557) v srpnu 1552, kdy se zmocnil dómského pokladu i knihovny a odvezl ji do Heidelberku, kde ji falckrabí Ottheinrich, známý bibliofil, začlenil do knihovny Palatina.

Falkova teorie, že by se rukopis *Zbraslavské kroniky* Pal. lat. 950 dostal do Mohuče prostřednictvím arcibiskupa Petra z Aspeltu, s nímž se Petr Žitavský znal a měl mu rukopis darovat, je zjevně mylná; upozorňuje na to i katalogizátorka historických rukopisů knihovny Palatina Dorothea Walzová.[5] Rukopis druhé knihy končí rokem 1333 a Petr Žitavský v něm v deváté kapitole píše (fol. 13r, srv. Ed.: s. 397) o smrti Petra z Aspeltu 5. června 1320. Je zřejmé, že Petr Žitavský Petra z Aspeltu znal, ať již jako vyšehradského probošta a kancléře Václava II., nebo byl přítomen jako doprovod zbraslavského opata při jednáních s králem Jindřichem VII. v Heilbronnu roku 1309, kterých se mohučský arcibiskup též zúčastnil, či na jednání kurfiřtů v září 1313 při volbě nového římskoněmeckého krále, a obě události v kronice zmiňuje (Ed.: s. 195, 282–283, 349).

Blíže pravdě bude patrně teorie M. Bláhové (srv. *Osudy Zbraslavské kroniky*. SHB 62, 2015, s. 150), že rukopis *Zbraslavské kroniky* byl na počátku husitské revoluce převezen spolu s ostatními knihami a cennostmi na Karlštejn. Po vzoru knihovny mateřského kláštera v Sedlci (ta skončila v dolnorakouském klášteře v Klosterneuburgu) mohl být rukopis převezen na bezpečné místo, snad do Valdsas, kde byla již první kniha *Zbraslavské kroniky*. Opustil tedy Zbraslav ještě před zničením kláštera Tábory a Pražany 10. srpna 1420, avšak o jeho bližších osudech před jeho uložením v mohučské katedrále povědomí nemáme.

4 **Franz Falk**, Die ehemalige Dombibliothek zu Mainz, ihre Entstehung, Verschleppung und Vernichtung nach gedruckten Quellen, Leipzig 1897, s. 57–60, 135; **Sigrid Krämer**, Handschriftenerbe des deutschen Mittelalters. (Mittelalterliche Bibliothekskataloge Deutschland und der Schweiz. Ergänzungsband I.), Teil 2, München 1989, s. 529.

5 Die historischen und philosophischen Handschriften der Codices Palatini Latini in der Vatikanischen Bibliothek (Cod. Pal. lat. 921-1078), beschrieben von Dorothea Walz, herausgegeben von Veit Probst und Karin Zimmermann. Kataloge der Universitätsbibliothek Heidelberg, Band 3, Wiesbaden 1999, s. 42.

Vlastní edici *Zbraslavské kroniky* předcházejí po předmluvě (s. V–VI) čtyři úvodní studie, které připravili Robert Antonín, Demeter Malaťák a především Anna Pumprová. První studie představující celkový přehled výzkumu (Forschungsübersicht, s. IX–XXV) je rozdělena do tří kapitol. V historické části (s. IX–XII) rekapituluje R. Antonín výzkum, jenž byl *Zbraslavské kronice* věnován v posledních 250 letech počínaje edicí Gelasia Dobnera. Všímá si ohlasů, které edice vyvolala především mezi německými badateli (J. Meinert, Ch. A. Pescheck); z českých historiků oceňuje badatelský přínos Františka Palackého v jeho *Würdigung der alten böhmischen Geschichtsschreiber* (Praha 1830, s. 120–137) a poté jeho popisy vatikánského rukopisu sign. Pal. lat. 950 z výzkumu uskutečněného v roce 1837 ve Vatikánské knihovně (*Litterarische Reise*, s. 54–56). Oceňuje přínos nové edice J. Losertha, která vyvolala ohlasy zejména v jazykově německém prostředí v nových studiích (A. Bachmann, A. Seibt, T. Hoschek). Naproti tomu českojazyčná medievistika využívala častěji Emlerovu edici (1884), v níž její vydavatel shromáždil v úvodu veškerá tehdy známá data a dostupné biografické údaje. Zdůrazněn je význam prvního českého překladu *Zbraslavské kroniky* (1905) a oceněna je zejména detailní analýza, kterou v úvodu a poznámkovém aparátu přinesl Václav Novotný a jež ani v dnešní době neztratila na svém významu.

Po zbytek 20. století vedle dvou nových vydání českého překladu s cennými komentáři v úvodu Z. Fialy (1952, 1975) k žádnému výraznějšímu posunu v historickém poznání *Zbraslavské kroniky* nedošlo. Nový zájem nastal až po roce 1989 obnovením Českého historického ústavu v Římě (1994), který přinesl zásadní posun ve výzkumu vatikánského rukopisu (Pal. lat. 950) zejména studiemi Z. Hledíkové a M. Bláhové, a pokud jde o jazykovědný rozbor textu *Zbraslavské kroniky*, vynikají studie A. Pumprové. Ta ve filologické části první studie (s. XII–XIII) poznamenává, že z hlediska filologického bádání je *Zbraslavská kronika* považována za největší a nejdůležitější latinskou kroniku českého středověku, která snese srovnání s nejlepšími prosimetrickými díly předchozích staletí. Doposud však nedošlo k její důkladné filologické analýze; editorka zde naznačila, jaké otázky by si měl klást její budoucí filologický výzkum.

Ve třetí části první studie (s. XIII–XVII) podala A. Pumprová zevrubný přehled čtyř dosud vydaných edic *Zbraslavské kroniky* i jejích tří překladů do češtiny a jednoho do němčiny. Druhá studie je věnována původu a problematice autorství kroniky (s. XVIII–XXII). Autorka v ní vymezuje v návaznosti na předchozím výzkumu podíl obou jejích autorů na dochovaném textu, Ota Duryňský sepsal 51 kapitol první knihy a Petr Žitavský pak dokončil zbylou část kroniky.

Ve třetí studii sleduje život a literární činnost druhého z autorů a třetího zbraslavského opata Petra Žitavského (s. XXII–XXV). Vedle zásadního podílu na textu kroniky si všímá i Petrovy kazatelské činnosti zachycené ve sbírce 130 tematických kázání dochovaných v jediném rukopise Univerzitní knihovny v Lipsku (sign. Ms. 434). Petr je i autorem básnické skladby *Formula in aedificationem fratris et monachi devoti*; otázkou nadále zůstává autorství rozšířeného (dochovalo se na 150 rukopisů) nábožensko-vzdělavatelského spisu *Malogranatum*, které je Petrovi připisováno, i když tato hypotéza si nezbytně vyžádá další výzkum.

Čtvrtá studie nazvaná *Zbraslavská kronika* je rozdělena do čtyř kapitol a tvoří základ nové edice (s. XXV–LV). V první kapitole (s. XXV–XXVIII) se A. Pumprová věnuje výstavbě kroniky sepsané ve třech knihách, z nichž první je nejrozsáhlejší (130 kapitol), druhá kniha, kterou Petr začíná psát nejpozději na počátku roku 1318, má 34 kapitol a 15 kapitol má kniha třetí pojednávající o letech 1334–1338.

Ve druhé kapitole (s. XXIX–XXX) rozebírá editorka způsob práce Petra Žitavského, přičemž vychází zejména z jeho autografu druhé knihy ve vatikánském rukopise. Sleduje pasáže psané jeho pomocníky (5–6 rukou), v nichž provedl vlastnoruční opravy, i autorovy zásahy do doslovného znění dokumentů.

Ve třetí kapitole sledují editoři prameny, z nichž autoři *Zbraslavské kroniky* čerpali. Pokud jde o historické prameny (s. XXX), konstatuje R. Antonín, že na rozdíl od závěrů předchozích badatelů nelze jednoznačně doložit, že popis událostí po smrti Přemysla Otakara II. čerpal autor na základě Druhého pokračovatele Kosmova. Je však pravděpodobné, že znal kroniky Kosmovu a Dalimilovu (srv. 29. kapitolu druhé knihy) a používal rovněž diplomatické prameny.

Ve druhé podkapitole třetí kapitoly sleduje A. Pumprová literární prameny (s. XXXI–XXXIV), které autoři v kronice použili, od biblických textů přes antické autory k patristickým textům raného a vrcholného středověku až po současné autory pozdního středověku.

Ve čtvrté kapitole hodnotí editorka literární sloh kroniky, který řadí k prosimetrické tradici evropského latinského písemnictví, a konstatuje, že prozaické i poetické partie *Zbraslavské kroniky* jsou psány ve vyzrálém slohu.

V páté kapitole čtvrté studie nazvané *Überlieferung und die Grundsätze der Edition* (s. XXXVI–LV) podávají D. Malaťák a A. Pumprová v první podkapitole (s. XXXVI–LI) zevrubný přehled o rukopisech, v nichž je text *Zbraslavské kroniky* dochován a z kterých editoři při pořizování nové edice

vycházeli. Jedná se o pět rukopisů, které jsou známé od poloviny 19. století. Pouze v jediném z nich, jihlavském (J), je *Zbraslavská kronika* dochována v úplnosti všech tří knih. V ostatních rukopisech jsou dochovány pouze jednotlivé knihy: ve vatikánském (V) a wolfenbüttelském (W) se jedná o druhou knihu, v donaueschingenském (D) a roudnickém (R) je dochován text pouze první knihy.

Při přípravě edice použili editoři ještě texty dalších dvou rukopisů, v nichž jsou rozsáhlejší excerpta ze *Zbraslavské kroniky*. Jedná se o tzv. Stehlíkovský kodex (S) a *Českou kroniku* Františka Pražského ve dvou redakcích (Fr_1, Fr_2), která je k dispozici v moderní kritické edici a kterou editoři při práci na edici využili.

V závěrečné podkapitole páté kapitoly jsou editory vysvětleny zásady nové edice (s. LII–LV). Za úvodními studiemi následuje seznam zkratek (s. LVI–LVIII) a seznam použitých pramenů a literatury (s. LIX–LXXIII). Je nutno uvést, že se nejedná o úplný seznam použité literatury, ale o výběr častěji citovaných titulů, jednotlivě citovaná díla jsou uvedena pouze v poznámkovém aparátu, jak je ostatně uvedeno v záhlaví seznamu (s. LIX). Domnívám se, že toto rozhodnutí editorů je dosti nešťastné, protože zejména dílčí studie A. Pumprové tak čtenáři a uživateli edice často uniknou, pokud je přehlédne v poznámkovém aparátu úvodních studií či v množství poznámek vlastní edice.

Na stranách 5–542 je otištěna vlastní edice tří knih *Zbraslavské kroniky* s kritickým poznámkovým aparátem, který je umístěn dole pod textem ve dvou vrstvách poznámek označených malými písmeny abecedy a číslicemi. Zatímco písmena abecedy odkazují na odchylné varianty textu jednotlivých rukopisů, odkazují číslice na citace z bible a dalších pramenů a literatury nebo vysvětlující komentáře k osobám, zeměpisným místům či historickým událostem apod. Odkazy na margu odkazují znění textu k jeho výskytu na příslušných foliích použitých rukopisů.

Za vlastní edicí následují na s. 543 rejstříky se soupisem grafických variant vlastních jmen, seřazené podle rukopisů použitých v první a druhé knize kroniky (s. 545–552), a za soupisem pokračuje osobní (s. 553–570) a místní (s. 571–578) rejstřík. V samém závěru následují rejstříky biblických citací, liturgických textů, duchovních písní a na závěr autorů a jednotlivých děl (s. 579–592). Zde zasluhují ocenění znalosti editorky, na níž spočívala hlavní práce na přípravě vlastní edice i identifikaci jednotlivých textů, i když současná technika a množství nejrůznějších databází proti minulosti ledacos usnadní. Ze starozákonních knih převažují jednoznačně odkazy na žaltář, z novo-

zákonních knih pak dominují odkazy na evangelia. Poměrně rozsáhlý výčet autorů a jednotlivých děl dává i dobré vysvědčení o orientaci a erudovanosti autora kroniky. Z antických autorů jsou nejčastěji zastoupeni římští básníci Horatius, Ovidius a Vergilius, z pozdně antických autorů pak Boëthius. Z prací raně středověkých církevních otců jsou nejčetněji citovány texty sv. Řehoře Velikého a sv. Augustina, z vrcholného středověku pak patrona cisterciáckého řádu sv. Bernarda z Clairvaux především citace z jeho kázání na Píseň písní. Četnější jsou též pasáže s verši legendy o sv. Kateřině (*Ut super omne melos*) blíže neznámého Richarda a citace *Poetria nova*, díla Galfreda de Vino Salvo nebo remešského kanovníka Petra Rigy z jeho biblického eposu *Aurora*. Bohemikální autory či díla reprezentují citace z kázání Petra Žitavského a z životopisu Karla IV. *Vita Karoli*. Překvapivá je poměrně malá četnost odkazů na právnickou literaturu (pouze *Gratianův Dekret*), i když Petr Žitavský jistě znalosti minimálně z dalších sbírek kanonického práva, ale patrně i ze základů římského práva měl.

Je nepochybně záslužné, že *Zbraslavská kronika* mohla vyjít v nové edici tak věhlasné instituce, jako jsou *Monumenta Germaniae*, což jí nepochybně otevře přístup k široké badatelské obci. Můžeme se těšit, že to přispěje i k novému výzkumu tohoto klíčového pramene nejen českých dějin a rozšíření jeho dalšího vědeckého poznání.

Stanislav Petr